

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Romana Juříčková

**Projekt Nord Stream v kontextu evropské
energetické bezpečnosti**

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Romana Juříčková**

Vedoucí práce: **PhDr. Slavomír Horák Ph.D.**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

JUŘÍČKOVÁ, Romana. *Projekt Nord Stream v kontextu evropské energetické bezpečnosti*. Praha, 2010. 47 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Slavomír Horák Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „Projekt Nord Stream v kontextu evropské energetické bezpečnosti se zabývá stavbou nového plynovodu, který má propojit Rusko přímo se západoevropskými zeměmi bez participace tranzitních zemí na přepravě zemního plynu. Nejdříve práce přiblíží evropskou energetickou politiku, která v poslední době reaguje na narůstající spotřebu zemního plynu v Evropě a závislost na Rusku v dodávkách plynu. Dále popíše možnosti diverzifikace zdrojů a rozšiřování stávajících či budování nových transportních tras. Druhým hlavním tématem, se kterým souvisí vývoj evropské energetické bezpečnosti, je projekt Nord Stream. Práce podává základní informace o projektu, o jeho vzniku, jeho plánované výstavbě a subjektech, jež se na něm podílejí. Nord Stream může být považován i za kontroverzní projekt a práce objasní důvody proč tomu tak je. V neposlední řadě bude popsán postoj několika evropských zemí, kterých se stavba plynovodu Nord Stream dotýká. Země byly vybrány z hlediska postoje, který vůči Nord Streamu, zastávají. Text se zaměří na postoj Ruska a Německa jako zemí, jež projekt uvedly v život, prosazují ho a je pro ně výhodný, poté na postoj Polska jako tranzitní země, která výstavbu odmítá z důvodu oslabení její pozice, a nakonec postoj Pobaltských republik jako států, které proti výstavbě plynovodu měly rovněž námitky.

Abstract

Bachelor thesis „Nord Stream Project in the context of European energy security is concerned with building a new pipeline to link Russia directly to Western European Countries without a participation of transit countries on transportation of natural gas. First, Thesis explains European energy policy which has recently responded to the growing consumption

of natural gas in Europe and the dependence on Russia in gas supply. Then describes the possibilities for further diversification and expansion of existing resources and building new transport routes. The second main theme which is linked to the development European energy security is the Nord Stream pipeline. The paper provides basic informations about the project, about its beginning, its planned construction and about subjects which participate in it. Nord Stream may be regarded as a controversial project and the article explains reasons. Finally it describes attitude of several European countries which are concerned in building the Nord Stream pipeline. Countries were selected in terms of attitude which they have toward the Nord Stream project. The text focused on the attitude of Russia and Germany as countries which bring the life of the project, promote it and find it beneficial, then on the attitude of Poland as a transit country which refuses the building because of weakening its position, and finally on attitude of the Baltic republic as states has also objections against the project.

Klíčová slova

energetická politika EU, evropská energetická bezpečnost, plynovody, project Nord Stream, zemní plyn, energetická závislost Evropy.

Keywords

EU energy policy, European energy security, Nord Stream project, gas pipelines, natural gas, energy dependence of Europe.

Rozsah práce: 64117 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15.5.2011

Romana Juříčková

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	ROMANA JUŘÍČKOVÁ
E-mail:	JurickovaRomana@seznam.cz
Semestr:	5. semestr
Akademický rok:	2009/2010
Název práce:	PROJEKT NORD STREAM
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):	7.semester, 2010/2011
Vedoucí bakalářského semináře:	
Vedoucí práce (není povinné):	
Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):	<p>Téma Projekt Nord Stream jsem si vybrala proto, že téma energetiky v Evropě je dnes aktuální. Poté co Evropa prošla ukrajinskou krizí a která více či méně stále vyplouvá na povrch, je zajímavé zjistit, zda má Evropa jiné alternativy vedení plynu a jaké. Zároveň zhodnotit, jak je Evropa na ruském plynu závislá a co může udělat proto, aby natolik závislá nebyla. Zajímavé je i porovnat všechny plynovody a jejich perspektivu, se speciálním zaměřením na Nord Stream, protože také vyvolal rozšířenou diskuse.</p>
Předpokládaný cíl (5 řádek):	<p>Cílem práce je popsat projekt Nord Stream, zjistit, jaké má vyhlídky na úspěch, v jaké fázi se projekt nachází, jak k němu různé státy přistupují a zda nějak ovlivní v Evropě energetickou situaci. Šlo by o tyto státy: Rusko, Německo, Polsko, Finsko. Taktéž se podívám na to, jestli tento projekt má nějaký efekt na Česko republiku, jestli pro ni plynou nějaké výhody či ne, analyzuji její vztah k projektu Nord Stream.</p>
Základní charakteristika tématu (10 řádek):	<p>Téma projekt Nord Stream bude zahrnovat zpočátku charakteristiku energetické situace v Evropě, aktuální vztahy zemí, které plyn vyvážejí, zemí tranzitních a konečných příjemců. Energetické vztahy budou nastíněny obecně a bude se pak z nich vycházet při samotné analýze vztahů států k projektu Nord Stream. Projekt Nord Stream bude podrobně popsán a budou zhodnoceny jeho vyhlídky v souvislosti se nesouhlasem či nesouhlasem vybraných států. Analyzován bude postoj Ruska, Německa, tedy zemí, které jsou strůjci tohoto projektu a mají tedy k němu kladný vztah a podávají argumenty na podporu Nord Streamu, poté Polska, které bude představovat zemi, které se projekt Nord Stream nelíbí, a Finska, které taky nepřilo k podporovatelům tohoto projektu, ale nakonec jeho výstavbu odsouhlasilo. V neposlední řadě pak také postoj České republiky a skutečnost, zda jí projekt Nord Stream něco přinese, ať už pozitivního či negativního.</p>
Předpokládaná struktura práce (10 řádek):	<p>Obecný úvod: obecně popis energetické situace v Evropě, obecně jaké plynovody v Evropě jsou, či jaké se zamýšlejí stavět. Stručný popis jednotlivých plynovodů či projektů plynovodů vedoucích plyn do Evropy. Popis projektu Nord Stream a v jaké fázi se projekt nachází. Diskuse o projektu Nord Stream, státy, které se staví pro a proti, argumentace na podporu či</p>

odmítnutí projektu.

Význam projektu Nord Stream pro Evropu, její jednotlivé vybrané státy.

Porovnání projektu Nord Stream s jinými projekty, který vypadá lépe, je lépe přijímán a naopak.

Celkové zhodnocení projektu Nord Stream v souvislosti s informacemi udanými v práci dříve a zhodnocení vlivu, jaký bude mít na Evropu.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Blue Stream pipeline, Europe, [online], [staženo dne 4. 5. 2009], Dostupný z:

<http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/bluestream/>

KARLÍK, Vlastimil: *Baltská stavba století*, [online], [staženo dne 6. 5. 2009], Dostupný z:

<http://www.sedmagerace.cz/index.php?art=clanek&id=397>

KYSILKA, Hugo.: *Plyn – strategické partnerství prověřené desetiletími*, [online], [staženo dne 5. 5. 2009], Dostupný z:

<http://www.pro-energy.cz/clanky3/2.pdf>

LITERA, Bohuslav, a kol.: *Energie pro Evropu: energetická spolupráce Ruska a zemí postsovětského prostoru s Evropskou unií.*, Praha: Eurolex Bohemia, 2006

Nabucco gas pipeline project, [online], [staženo dne 3. 5. 2009], Dostupný z:

<http://www.nabucco-pipeline.com/>

Nord Stream – the new gas supply route for Europe, [online], [staženo dne 4. 5. 2009], Dostupný z:

<http://www.nord-stream.com/en/>

Russian Gas Export Pipelines, Projects, [online], [staženo dne 4. 5. 2009], Dostupný z:

http://www.rferl.org/content/Russian_Gas_Export_Pipelines_Projects/1366873.html

Smlouva o energetické chartě, [online], [staženo dne 5. 5. 2009], Dostupný z:

<http://www.ena.lt/pdfai/Treaty.pdf>

South Stream pipeline, Europe, [online], [staženo dne 4. 5. 2009], Dostupný z:

<http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/southstream/>

ŠTĚRBA, Václav.: *Evropská Unie a Rusko – vztahy v oblasti energetiky*, Studie č. 3.054, Parlamentní Institut, listopad 2006, [online], [staženo dne 25. 4. 2009], Dostupný z:

<http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-3-054.pdf>

WAIŠOVÁ, Šárka a kol.: *Evropská energetická bezpečnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008

Yamal – Europe Gas Pipeline, [online], [staženo dne 3. 5. 2009], Dostupný z:

www.europolgaz.com.pl/english/gazociag_zakres.htm

Podpis studenta a datum

Romana Juříčková, 10.5.2010

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

OBSAH:

ÚVOD	9
1. EVROPSKÁ ENERGETICKÁ BEZPEČNOST	12
1.1. Evropská energetická politika	12
1.2. Závislost Evropské unie na dovozu zemního plynu	16
1.3. Import zemního plynu z Ruska do Evropské unie	18
2. NORD STREAM V KONTEXTU EVROPSKÉ ENERGETICKÉ BEZPEČNOST	21
2.1. Projekt Nord Stream	21
2.2. Nord Stream jako kontroverzní projekt	23
2.3. Rusko a Nord Stream.....	24
2.4. Německo a Nord Stream	25
2.5. Polsko a Nord Stream	28
2.6. Pobaltské republiky a Nord Stream	30
ZÁVĚR	32
SUMMMARY	36
SEZNAM LITERATURY	38
SEZNAM PŘÍLOH	42

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma s názvem „Projekt Nord Stream v kontextu evropské energetické bezpečnosti“. Toto téma jsem si vybrala z důvodu aktuálnosti otázek energetické bezpečnosti Evropy. Od roku 2006, kdy nastala krize způsobená konfliktem mezi Ukrajinou a Ruskem a v jejímž důsledku došlo ke značnému omezení dodávek zemního plynu do Evropy, si země Evropské unie markantněji uvědomují problémy související se závislostí Evropy na dodávkách zemního plynu z Ruska. V průběhu posledního desetiletí přichází na světlo světa mnoho dokumentů a dohod vyjadřujících se k energetické politice Evropy a rovněž se začínají objevovat projekty, které mají napomoci diverzifikaci evropských zdrojů či které mají uspokojit Rusko v jejich energetické politice.

Bakalářská práce bude v podstatě rozdělena do dvou hlavních částí, z nichž první se bude věnovat evropské energetické bezpečnosti a druhá projektu Nord Stream. První část se bude zabývat popisem energetické politiky Evropské unie. Zmíním několik dokumentů, které jsou důležité pro energetickou oblast a které reagují na současnou energetickou situaci a snaží se jí nějakým způsobem vyřešit či usměrnit. Dále objasním nakolik je Evropská unie závislá na dovozu zemního plynu a nakolik jsou evropské země schopny pokrýt svou spotřebu plynu. Další otázkou, kterou se zde budu zabývat, je otázka importu zemního plynu z Ruska do Evropy. Zajímat mne bude jak Rusko využívá svého postavení nejvýznamnějšího dodavatele zemního plynu do Evropské unie a zda se potýká i s nějakými vážnějšími problémy v souvislosti s transportem zemního plynu. V souvislosti s tím krátce popíšu jaké plynovody se v Evropě uplatňují a kudy vůbec vedou a také popíšu projekty plynovodů, které by chtěly různé subjekty zrealizovat, ať už jsou to projekty, které mají podporu Evropské unie či Ruska. V druhé části se již budu zabývat samotným projektem Nord Stream. Popíši v čem samotný projekt spočívá, jak vznikl, které subjekty, resp. státy, se na něm podílejí a jaký má přínos. Vzhledem k tomu, že Nord Stream můžeme být považován za kontroverzní projekt, vysvětlím důvody, proč se tomu tak děje. Vedle samotné charakteristiky Nord Streamu se zaměřím i na charakteristiku postojů konkrétních

států k projektu Nord Stream. Jednak jsem zvolila státy, které jsou výhradně pro projekt, poté ty, které jsou výhradně proti projektu, a v neposlední řadě ty, které proti němu výhradně nejsou, ale mají vůči němu určité námitky. Jako státy, jenž se podporují Nord Stream, jsem samozřejmě vybrala Rusko a Německo jako iniciátory tohoto projektu. Polsko reprezentuje stát s odmítavým postojem vůči Nord Streamu, jelikož jako tranzitní zemi poškozuje její zájmy. Méně vstřícný postoj, nejdříve spíše odmítavý, zastupují pobaltské republiky, jež měly rovněž vůči jeho stavbě své námitky.

Cílem mé práce tedy je objasnit, jaká je v současné době energetická situace v Evropě a zda a jak dochází k ohrožování její energetické bezpečnosti. Dále bych ráda popsala, jak se snaží Evropská unie snaží vypořádat s energetickou závislostí na Rusku, se závislostí na dodávkách zemního plynu především pouze od jednoho dodavatele. Zda se jí daří přijímat opatření a realizovat projekty, která by podporovaly diverzifikaci zdrojů plynu. Do stavu evropské energetické bezpečnosti bych chtěla zasadit projekt Nord Stream, který začalo realizovat právě Rusko s jedním s evropských států, tedy s Německem. Kontext bych chtěla ukázat právě v rámci postojů jednotlivých vybraných států k projektu Nord Stream.

Z metodologického hlediska byl pro zpracování práce vybrán deskriptivně analytický přístup. Kdy budou analyzovány vztahy jednotlivých států v rámci energetické bezpečnosti a rovněž vztahy v rámci plánování a uskutečňování projektu Nord Stream. Popisovány potom budou akty, které mají vliv na energetickou politiku EU, potažmo na celou energetickou bezpečnost, a také projekty, které se na ní podílejí a které ji mají podporovat či ji odporují. Rovněž bych do práce chtěla zanést svůj objektivní pohled na danou tematiku. Při zpracovávání práce jsem vycházela hlavně s internetových pramenů a elektronických zdrojů, jelikož tato problematika Nord Stream je záležitostí nedávných let a knižní publikace nejsou ještě natolik všeobecně rozšířené. Jako jednu z mála knižních publikací jsem využila knihu od Bohuslava Litery a kolektivu Energie pro Evropu. Čerpala jsem hlavně z příspěvku od Branislava Makyty, který mi dodal konkrétní potřebné informace o energetickém dialogu a jeho jednotlivých prioritách. Několik dalších rozšiřujících poznatků, ze kterých jsem si na

energetické vztahy Evropské unie a Ruska dotvořila celkový náhled, byla cizojazyčná publikace Pami Aalta *The EU-Russian Energy Dialogue*. Z knihy *Energie pro Evropu* jsem využila rovněž i příspěvek Bohuslava Litery *Současná situace a výhledy spotřeby, těžby a přepravy energetických surovin v Evropě a zemích postsovětského prostoru do roku 2020*, jenž mi dal jasná fakta o spotřebě a přepravě zemního plynu, která jsem využila při objasňování energetické závislosti Evropy. Ohledně evropské energetické politiky jsem využívala analýzy oficiálních dokumentů Evropské komise. Co se týče projektu Nord Stream, tam jsem používala především cizojazyčné internetové zdroje, články z novin a elektronických databází. Informace z článků byly vytěžované poměrně rovnoměrně, jelikož se v mnoho věcech, hlavně v informacích o samotném projektu shodovaly. Nápomocny v popisu postoje Německa k Nord Streamu mi však byly hlavně články od německy mluvících autorů Raabeho, Gotze či Bimboese, jelikož mi poskytly přímý náhled na německé postoje v této věci.

1. EVROPSKÁ ENERGETICKÁ BEZPEČNOST

1.1. Evropská energetická politika

Energetika je důležitou otázkou v politice států Evropské unie, resp. v politice kteréhokoliv státu. Zajištění bezpečných dodávek energií a energetických surovin a s tím související upevňování energetické bezpečnosti je jednou z prioritních oblastí těchto politik. Evropská unie má nedostatek zdrojů energetických surovin a je z velké části závislá na jejich importu, a tak je nezbytné vytvořit pevný rámec pro vedení účinné energetické politiky, která by zajistila udržitelné, konkurenceschopné a bezpečné zásobování Evropy energií.

V souvislosti s touto problematikou Evropská unie přijala řadu dokumentů. Prvním zásadním dokumentem v této otázce byla tzv. Smlouva o energetické chartě, jejímž cílem bylo zajistit bezpečné dodávky strategických surovin prostřednictvím budování rozsáhlé energetické infrastrukturní sítě mimo území EU. Primárně měla sloužit jako právní rámec vztahů a strategického partnerství mezi zeměmi bývalého sovětského svazu a státy Evropské unie. Energetickou chartu však neratifikovalo Rusko. Evropská komise přijala další dokument první tzv. Zelenou knihu s názvem Energetická politika pro Evropskou unii, jež vytyčila několik zásadních problémů, mezi které patřily např. nejednotnost v rozhodování a postupech v rámci energetické politiky EU či nezbytnost zajištění dlouhodobého a stabilního růstu EU pomocí zabezpečení dlouhodobých i krátkodobých dodávek strategických surovin. Již v tomto dokumentu byla zdůrazněna nutnost diverzifikace dodávek. Rovněž zde byla zmíněna nutnost zlepšování vzájemných vztahů se současnými dodavateli surovin a také budování vztahů s novými potencionálními dodavateli.¹

Poté byla přijata další Zelená kniha tentokrát nazvaná K evropské strategii bezpečnosti zásobování energie. Tato Zelená kniha zdůraznila stále se zvyšující

¹Komise: *Zelená kniha: Energetická politika pro Evropskou unii*. Brusel, 1995. Dostupnost z [www: http://aei.pitt.edu/1185/01/energy_gp_COM_94_659.pdf](http://aei.pitt.edu/1185/01/energy_gp_COM_94_659.pdf) (staženo dne 24.4.2011)

závislost na importu energetických surovin, která by se podle odhadů měla zvýšit do roku 2030 až na 70 %. Rovněž zde byla popsána rizika, která hrozí v oblasti zásobování Evropské unie surovinami, a byly vytyčeny některé priority týkající se vnější energetické politiky EU. Mezi tyto priority řadila Zelená kniha kontrolu růstu závislosti na importu nebo budování nové infrastruktury a transportních cest, které by podpořily nutnou diverzifikaci dodávek.²

Další vývoj evropské energetické politiky ovlivnil konflikt mezi Ruskem a Ukrajinou z počátku roku 2006, jenž vedl až k naprostému zastavení veškerých dodávek ruského plynu na Ukrajinu. To mělo vliv na některé země Evropské unie, kterým rovněž poklesly dodávky energie, jelikož Ukrajina je tranzitní země přepravující zemní plyn do EU. Tato událost tak přímo souvisela s evropskou energetickou bezpečností. Jejím důsledkem bylo, že daleko více vzrostlo povědomí o riziku možných krátkodobých i dlouhodobých výpadků dodávek zemního plynu nebo jiných strategických surovin. Bezprostřední reakcí na krizi bylo vydání další Zelené knihy pojmenované *Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii*, která je považována za základ pro novou současnou energetickou politiku. Znovu je zmiňována potřeba rozvoje nové infrastruktury a dále nebezpečí stále se zvyšující závislosti na importu především z Ruska. Za problém je označena nedostatečná konkurenceschopnost evropského trhu s energetickými surovinami. Důležitým bodem je nutnost jednotného postojů Evropské unie, který je považován za nepostradatelný pro efektivní vyřešení nepříznivé energetické situace a pro zajištění energetické bezpečnosti. Opět jsou zde vytyčeny prioritní oblasti, mezi něž patří například mezinárodní trh s energiemi, který má zaručovat bezpečnost dodávek, nebo zajištění více udržitelných, efektivních a rozmanitých zdrojů energie.³

Na tuto Zelenou knihu navazuje tzv. Akční plán Rady EU pro roky 2007-2009 nazvaný *Energetická politika pro Evropu*, ve které se opět hovoří o zabezpečení

²Komise: *Zelená kniha: K evropské strategii bezpečnosti zásobování energií*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2001. Dostupnost z [www: http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy-supply/doc/green_paper_energy_supply_en.pdf](http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy-supply/doc/green_paper_energy_supply_en.pdf) (staženo dne 24.4.2011)

³Komise: *Zelená kniha: Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii*, [on-line]. Brussels, 2006. Dostupnost z [www: http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf](http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf) (staženo dne 24.4.2011)

dodávek energie a o diverzifikaci energetických zdrojů, o posilování vztahů s dodavatelskými zeměmi a o intenzivnější vnější energetické politice EU. Za účelem zmiňované diverzifikace by v rámci tohoto plánu mělo dojít k posílení vztahů se státy střední Asie, s Alžírskem či Egyptem a k zlepšení spolupráce mezi Ruskem a Evropskou unií. Akční plán podporuje rovněž rozšiřování transportních tras a výstavbu nových plynovodů. Zásadním dokumentem je i další Zelená kniha na cestě k zabezpečené, udržitelné a konkurenceschopné evropské energetické síti. Za nutné se považuje urychlit provádění Akčního plánu, posílit a dokončit kritické infrastruktury. Samozřejmě je v ní stejně jako v předešlých dokumentech zdůrazňována diverzifikace energetických zdrojů a rozvoj vztahů Evropské unie s producentními i tranzitními zeměmi v oblasti energetiky.⁴

Důležitou oblastí energetické politiky Evropské unie jsou vztahy s Ruskem jako hlavním dovozcem energetických surovin. V oblasti energetiky jsou důležitými strategickými partnery. Na jedné straně je Evropská unie životně závislá na ruských dodávkách klíčových energetických surovin a na druhé straně se Rusko neobejde bez finančních prostředků plynoucích z prodeje těchto surovin. Státy sedmadvacítiky z Ruska dovážejí především ropu a zemní plyn, které se spolu s ostatními surovinami na celkovém objemu importů podílí zhruba dvěma třetinami. Evropské firmy pak naopak hrají prim v přímých zahraničních investicích v Rusku, kde obstarají tři čtvrtiny z nich.⁵

Evropská unie a Rusko si uvědomovaly důležitost spolupráce v energetické oblasti, a tak v roce 2000 dochází k zdynamizování jejich vzájemných vztahů, kdy se nastartovaly pravidelné rozhovory nad energetickými otázkami. Byl spuštěn tzv. energetický dialog, který měl umožnit dlouhodobou plánovanou spolupráci mezi ruskými ropnými, energetickými a plynárenskými společnostmi a jejich zákazníky v zemích Evropské unie. Bruselská administrativa vstupovala do energetického dialogu s prioritami z různých oblastí a mezi tyto priority můžeme zařadit: reformu tzv.

⁴Euroskop: *Zelená kniha o budoucnosti evropské energetické sítě*, Euroskop, 2009. Dostupnost z [www: http://www.euroskop.cz/8460/10222/clanek/zelena-kniha-o-budoucnosti-evropske-energeticke-site](http://www.euroskop.cz/8460/10222/clanek/zelena-kniha-o-budoucnosti-evropske-energeticke-site) (staženo dne 24.4.2011)

⁵Euractiv: *Vztahy Evropské Unie a Ruska. 2008*. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/print-version/link-dossier/vztahy-evropske-unie-a-ruska-000047> (staženo dne 3.4.2001)

přirozených monopolů, zlepšení podnikatelského prostředí, reciprocita v otvírání trhů, ochrana životního prostředí a bezpečnost jaderných technologií, přístup k těžbě, produkci a tranzitu bez jakékoliv diskriminace zahraničních společností, bezpečnost dodávek energetických surovin. Ruská strana také vytyčila své prioritní oblasti, a to: zabezpečení – zachování dlouhodobých kontraktů na dodávky plynu, přilákání investorů, bezlimitní dodávky energií do zemí Evropské unie, přepojení elektrických sítí, investiční participace Evropské unie na důležitých projektech v ruském energetickém sektoru, pomoc při zlepšování efektivního využívání energií a rozvoj sahající jen za jednoduchý export energonosičů.⁶ Z tohoto výčtu priorit vyplývá, že základem energetického dialogu je v podstatě nalezení společné cesty Ruska a Evropské unie v energetické oblasti. EU by si tímto chtěla zajistit bezpečný a dlouhodobý přístup k ruským energetickým surovinám a Rusko zase především zabezpečit si odbyt a příliv investic a know-how.

V průběhu následujících summitů byly prostřednictvím průniku výše stanovených priorit Evropské unie a Ruska stanoveny jejich společné zájmy. Většina důležitých otázek souvisela s těžbou a exportem plynu a ropy či s elektrickými sítěmi. Konkrétně mezi ně můžeme zařadit: integrace trhů s energiemi, projekty společného zájmu v oblasti energetické infrastruktury – podpora investic, obchod s jaderným materiálem a spolupráce v oblasti jaderné bezpečnosti, bezpečnost transportní infrastruktury a energetických sítí, spolupráce v oblasti námořní bezpečnosti, energetické technologické centrum a spolupráce v oblasti úspor a efektivního využívání energií.⁷ Posléze došlo i k dohodě o restrukturalizaci energetického dialogu, kdy se společné tématické okruhy sdružili do tří nových formací: Energetické strategie, prognózy a scénáře, Vývoj energetického trhu a Energetická účinnost. Do práce v těchto skupinách jsou zapojeni odborníci jmenovaní Ruskem a jednotlivými členskými zeměmi, evropskými průmyslovými svazy či mezinárodními finančními institucemi,

⁶MAKYTA, B. „Energetický dialog EÚ a RF“. in *Energie pro Evropu: energetická spolupráce Ruska a zemí postsovětského prostoru s Evropskou unií*, Praha: Eurolex Bohemia, 2006 Str. 53

⁷Ibid. Str. 55

V rámci energetického dialogu rovněž existují oblasti, ve kterých se zájmy Ruska a Evropské unie rozcházejí. Mezi ně můžeme zařadit otázky ohledně tras plynovodů, kontrakty na dodávky plynu a jaderného paliva, restrukturalizace plynárenského a elektrického sektoru nebo podnikatelského prostředí nebo nediskriminační přístup k těžbě a transportu. Problémem energetického dialogu je i skutečnost, že se na něm na straně Evropské unie podílí mnoho různorodých partnerů od Evropské komise počínaje, přes vlády jednotlivých členských států a přes národní či státem kontrolované energetické koncerny, po zájmové průmyslové skupiny konče. Společná činnost Ruska a Evropské unie rovněž podléhá analýze. Rozbor úspěchů a neúspěchů pak poukazuje na některá konkrétní opatření, jež by měla být v budoucnu přijata v zájmu posílení tohoto partnerství. Z analýz vyplývá, že Rusko a Evropská unie by měli zlepšit svůj právní základ, jemuž několik důležitých ustanovení chybí, a taktéž by se měly sledovat společné zájmy a potřeby.⁸

1.2. Závislost Evropské unie na dovozu zemního plynu

Je zřejmé, že jedním z největších problémů a rizik, jímž Evropská unie čelí v oblasti energetiky, je závislost na dovozu většiny energetických surovin. V Zelených knihách i v dalších dokumentech a dohodách týkajících se energetiky je jedním z cílů energetické politiky Evropské unie diverzifikace zdrojů energetických surovin, kdy by bylo zajištěno spolehlivé, udržitelné, konkurenceschopné a bezpečné zásobování Evropské unie energií, a s tím související potřeba investic do rozšiřování infrastrukturní sítě, navazování vztahů s novými, potenciálními dodavateli energetických surovin, udržování a zlepšování vztahů se stávajícími dodavateli a budování strategických partnerství. Jasně to pak poukazuje na skutečnost, že si Evropská unie uvědomuje, jak velké riziko představuje závislost dovozu energetických surovin.

⁸Likhachev, V. *Window to Europe. Russia and EU: Proficiency Essential*. 2004. p. 105

Evropská unie je největším světovým dovozcem zemního plynu a ropy. Součástí otázek o evropské energetické bezpečnosti je tak především problematika dostatečných a spolehlivých cest pro dodávky strategických komodit do Evropy i co nejefektivnější diverzifikace jejich zdrojů. Podíl importu zemního plynu se pohybuje kolem celých 60 % spotřeby plynu v Evropské unii. Jedinými významnějšími producenty v rámci Evropské unie jsou Velká Británie a Nizozemí.⁹ Samotná EU tedy pokrývá svoji spotřebu zemního plynu vlastní těžbou přibližně ze 40 %. Do budoucna však lze předpokládat, že spotřeba plynu bude v zemích Evropské unie narůstat. Co se týče vlastní těžby v rámci Evropské unie je jedním z největších producentů právě Velká Británie, která přes to nedokáže být zcela soběstačná. Navíc její produkce má stále klesající tendenci a Velká Británie se stává se spíše dovozcem zemního plynu. Nizozemsko společně s Dánskem jsou pak jedinými zeměmi, které těží více plynu, než sami spotřebovávají. Dalšími zeměmi těžícími zemní plyn jsou například Itálie, Německo či Rumunsko, ale jejich těžba je zanedbatelná v kontextu spotřeby Evropské unie jako celku. Naopak nejvýznamnějším a majoritním dovozcem je Rusko, které se na něm podílí zhruba z 23 %. Tento fakt právě poukazuje na výraznou energetickou závislost Evropské unie na Rusku. Na ruském území se nachází přes 25 % všech ověřených světových zásob zemního plynu.¹⁰ Vedle Ruska se na pokrytí spotřeby Evropské unie s 18 % podílí Norsko a s 10 % Alžír. Zbytek pokrývají dodávky z kupříkladu z Libye, Kataru, Nigérie, ale to především ve formě LNG, tedy ve formě zkapalněného zemního plynu.

V rámci Evropské unie jsou výrazné rozdíly v míře závislosti na dovozu zemního plynu a rovněž na zemi, z níž je dovážen. Francie je například závislá na ruských dodávkách jen z 16 %, jelikož ze zemí Evropské unie má nejvíce diverzifikované zdroje zemního plynu a rovněž má i přístup k terminálům LNG, navíc plyn v jejich energetickém portfoliu zastupuje pouze 14 %. Směrem na východ se však

⁹Litera, B. „Současná situace a výhledy spotřeby, těžby a přepravy energetických surovin v Evropě a zemích postsovětského prostoru do roku 2020.“ in *Energie pro Evropu: energetická spolupráce Ruska a zemí postsovětského prostoru s Evropskou unií*, ed. Bohuslav Litera et al. (Praha: Eurolex Bohemia, 2006) Str. 15

¹⁰Štěrbá, V.: *Vnější aspekty energetické bezpečnosti Evropské Unie*, Studie č. 3.062, Parlamentní Institut, leden 2008, Dostupnost z www: <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-3-062.pdf> (staženo 5.4.2011)

podíl dodávek z Ruska na pokrytí spotřeby plynu zvyšuje. A tím jsou v podstatě dány rozdílné zájmy států.

1.3. Import zemního plynu z Ruska do Evropské unie

Rusko své nerostné bohatství využívá jako strategický nástroj k prosazování svých zahraničně politických zájmů, jelikož jeho hlavním cílem je prosazování co nejefektivnějšího využívání přírodních zdrojů pro dlouhodobě udržitelný růst domácí ekonomiky, zlepšení životní úrovně občanů a posílení pozice Ruska v zahraničí. A právě využívání nerostného bohatství jako nástroje energetické politiky k vynucení různých ústupků na jiné zemi má za následek přerušení dodávek energie do evropských států. To je pak považováno za jedno z největších rizik evropské energetické bezpečnosti. Problém týkajícím se hlavně bezpečnosti dodávek zemního plynu představuje především značná nespolehlivost a nezodpovědnost hlavních tranzitních zemí, přes jejichž území putuje zemní plyn do Evropské unie. Příkladem jsou spory Ruska s Ukrajinou, která je důležitou tranzitní zemí pro ruský zemní plyn.

Tedy při tranzitu plynu přes území nestabilních a nespolehlivých států vznikají nejvýznamnější problémy, které jsou velkým rizikem pro evropskou energetickou bezpečnost. Příčiny jsou ekonomické a zčásti je můžeme považovat i za politické, právě z důvodu používání tranzitu plynu jako nástroje pro nátlak na jiné státy. Všechny tranzitní země dostávají za tranzit plynu přes jejich území tranzitní poplatky. Dříve byly hrazeny prostřednictvím příslušného množství plynu, dnes však převládá peněžní forma úhrady. Přestože však jsou všechny země do jisté míry na tranzitu zemního plynu zainteresovány, dochází často k již zmíněným problémům.

Veškerý plyn z nalezišť ze západní Sibíře v současné době proudí do západní Evropy přes území postsovětských republik, přes Bělorusko a Ukrajinu, dále pak přes Polsko, Maďarsko, Slovensko a další tranzitní země, a to včetně České republiky. První trasa vede z Ruska přes Ukrajinu, Slovensko, Českou republiku do Německa a druhá přes Bělorusko, Ukrajinu, Slovensko, Českou republiku do Německa. Tyto dva

hlavní plynovody mají kapacitu 140 miliard m³ za rok. Trasu plynovodu procházejícího přes Bělorusko částečně kopíruje plynovod Jamal I, který dále směřuje přes Polsko do Německa a má kapacitu 33 miliardy m³ za rok.¹¹

Ve fázi projektů je pak několik dalších plynovodů, které se v zásadě dělí na projekty s podporou Evropské unie nebo s podporou Ruska, Gazpromu a jeho západních partnerů. Evropská unie prosazuje Nabucco či TGI (Turkey, Greece, Italy), které by měly přivádět plyn do Evropy především z Ázerbájdžánu, ale i z Egypta, Iráku a středoasijských zemí. Tyto projekty diverzifikují jak transportní trasy, tak zdroje dodávek, a jejich účel spočívá v zajištění nové trasy pro dopravování plynu vedoucí mimo území Ruska. Naopak Rusko si chce udržet postavení hlavního dodavatele plynu do Evropy, a to jak z vlastních zdrojů, tak ze střední Asie, a snaží se tedy zabránit budování produktovodů obcházející Rusko hlavně prostřednictvím prosazování vlastních projektů Nord Stream, South Stream a Blue Stream, který byl uveden do provozu v roce 2003.¹²

Blue Stream vede podmořskou cestou přímo z území Ruska do Turecka a poskytuje strategickou alternativu jak dodávat zemní plyn také do dalších evropských států, jelikož turecké potrubí je napojeno k plynovodu dodávajícímu ruský plyn přes Ukrajinu, Moldávii, Rumunsko a Bulharsko. V roce 2007 Blue Stream dodával 9,5 miliardy m³ plynu. Plynovod je zároveň konstruován tak, aby v budoucnu mohl dodávat až 16 miliard m³ plynu za rok.¹³

Plynovod Nabucco by měl transportovat kaspický plyn z Turecka přes Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko do Rakouska. Jeho výstavbu by mělo zaštítit konsorcium firem, kdy v čele by měla stát rakouská firma OVM a podílet by se měli turecký BOTAS, maďarský MOL, bulharský Bulgargaz a rumunský Transgaz.¹⁴

¹¹Bimboes, D. *Die Ostseepipeline. Das Erdgas aus dem Osten und der neue Kalte Krieg. Friedensforschung an der Uni Kassel.* 2006, Dostupnost z: <http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/themen/oel/bimboes.html> (staženo dne 18.4.2011)

¹²Baran, Z.: *EU Energy Security: Time to End Russian Leverage.* The Washington Quarterly, Autumn 2007. 138-139

¹³Gazprom: About Major Projects – Blue Stream <http://www.gazprom.ru/eng/articles/article8895.shtml> (staženo dne 18.4.2011)

¹⁴*Rusko se podílí na většině velkých plynovodů v Evropě.* Dostupný z: http://www.financinovininy.cz/eu/zpravy/rusko-se-podili-na-vetsine-velkych-plynovodu-v-evrope/377120&id_seznam= (staženo dne 18.4.2011)

Projekt South Stream naopak představil Gazprom spolu s italskou společností ENI a jelikož jej iniciuje Rusko, má narozdíl od Nabucca zajištěný zdroj dodávek zemního plynu. South Stream má vést z Ruska po dně Černého moře do Bulharska, kde by se rozdělil na dvě linie. Jižní větev by vedla do Řecka a Itálie a severní do Maďarska a dalších středoevropských států, což znamená, že by zásoboval stejné trhy jako Nabucco a TGI. Díky aktivitě Ruska získal South Stream politickou podporu řady států na Balkáně i ve střední Evropě, a to včetně těch, které jsou zapojeny v projektu Nabucco. Rusko podepsalo smlouvy s Bulharskem, Maďarskem a Srbskem o podmínkách trasy plynovodu procházející přes jejich území. Tyto dohody sice nezaručují úspěch South Streamu, ale mohou komplikovat realizaci projektu Nabucco.¹⁵ Projekt Nord Stream je pak odrazem intenzivních bilaterálních vztahů v oblasti energetiky mezi Německem a Ruskem, jejichž cílem je budování produktovodů. Této problematice se budu věnovat v další části.

¹⁵Łoskot-Strachota, A. *Nabucco vs. South Stream. Rivalry over Balkan gas pipelines*. Centre for Eastern Studies Commentary, 3/2008, s. 4

2. NORD STREAM V KONTEXTU EVROPSKÉ ENERGETICKÉ BEZPEČNOSTI

2.1. Projekt Nord Stream

Stavbu (plynovodu) zajišťuje společnost Nord Stream AG, dříve Nordeuropäische Gaspipeline – NEGP, která byla založena 2. prosince kvůli zajištění přípravy projektu a následně i k samotné výstavbě plynovodu. Společnost sídlí ve Švýcarsku a pobočku má i v Moskvě. Na projektu se podílí Gazprom s 51 %, s 20 % E.ON Ruhrgas i BASF/Wintershall. V roce 2007 se poté připojuje i holandská společnost Gasunie, jež vlastní 9 %. V dozorčí radě společnosti předsedá Gerhard Schröder, bývalý německý kancléř. A právě tato skutečnost vyvolala v Německu vlnu nevole.¹⁶

Poslední potřebná povolení nezbytná pro zahájení prací na stavbě plynovodu společnost získala 12. února 2010, kdy povolení pro budování, provoz a údržbu plynovodu v exkluzivní ekonomické zóně Finska udělil Regionální správní úřad pro Jižní Finsko. Tímto Nord Stream získal povolení od všech pěti států, jejichž vodami by měl procházet, tedy právě od Finska a dále pak od Ruska, Švédska, Dánska a Německa. Pokládání plynovodu bylo zahájeno začátkem dubna a předpokládalo se, že první dodávky plynu by se měly uskutečnit koncem roku 2011.¹⁷ V květnu 2011 byla dokončena stavba první ze dvou větví plynovodu Nord Stream.

Plynovod Nord Stream má spojovat ruský Vyborg a německý Greifswald a má vést po dně Baltského moře v délce 1220 kilometrů. Nord Stream bude tvořen dvěma potrubími o vnějším průměru 2,09 až 2,73 metrů a vnitřním průměru 1,22 metrů. Každé z potrubí bude mít kapacitu 27,5 miliardy m³ plynu za rok.¹⁸ Po dokončení druhého z nich, které se předpokládá v roce 2012, pak celková přepravní kapacita

¹⁶Nord Stream AG. Dostupnost z: <http://www.nord-stream.com/en/our-company.html>,

¹⁷Nord Stream AG. Press Releases Dostupnost z: [http://www.nord-stream.com/en/press0/press-releases/pressrelease/article/final-permit-for-nord-stream-pipeline-paves-way-for-construction-start-inapril.html?tx_ttnews\[backPid\]=1&cHash=12bfa7b1c1](http://www.nord-stream.com/en/press0/press-releases/pressrelease/article/final-permit-for-nord-stream-pipeline-paves-way-for-construction-start-inapril.html?tx_ttnews[backPid]=1&cHash=12bfa7b1c1) (staženo dne 14.4.2011)

¹⁸ Nord Stream construction starts: Baltic times, No. 699, April 14, 2010, s. 5

dosáhne 55 miliard m³, což by mělo pokrýt přibližně čtvrtinu očekávaného nárůstu dovozu plynu do Evropské unie. Podle prognózy společnosti Nord Stream AG by se do roku 2015 měl zvýšit dovoz plynu do Evropské unie z 336 miliard m³ na 536 miliard m³.¹⁹ Plyn by měl z Německa dále pokračovat do Nizozemí a Velké Británie. Německé společnost RWE navíc plánuje stavbu plynovodu OPAL²⁰ od Greiswaldu k českým hranicím Olbernhau – Brandov, kde na něj naváže plynovod Gazela, který povede přes české území a propojí dvě hraniční předávací stanice Horu Sv. Kateřiny a německý Waidhaus.²¹ OPAL zajistí napojení plynovodu Nord Stream na existující plynovody a rovněž i propojení stávající tranzitní linie vedoucí z Ruska. Tyto navazující projekty v podstatě znamenají, že Nord Stream se už ve fázi projektu stal součástí dlouhodobých strategických plánů dalších subjektů.

Počátky projektu plynovodu, který by měl vést Baltským mořem, můžeme sledovat již od roku 1996, kdy Evropská unie začala rozvíjet projekt transevropské energetické infrastruktury. Pro severní oblasti EU byla naplánována hlavní zásobovací linie NG1, jejíž předpokládaná trasa vedla z Velké Británie přes Nizozemsko, severní Německo, po dně Baltského moře do Ruska. Účelem dálkových plynovodů mělo být vzájemné propojení některých důležitých nalezišť zemního plynu v Evropě, a tím zvýšit evropskou energetickou bezpečnost. Velkým přínosem mělo být přímé napojení regionu na ruskou soustavu plynovodů.²² Rusko od poloviny 90. let v reakci na konflikty s Ukrajinou kvůli nepovoleným odběrům zemního plynu zvažuje nevést nové plynovody přes území Ukrajiny a v letech 1997 až 1999 Rusko provádí výzkumy o možnostech realizace takových tras. Od konce roku 2000 se plynovod vedený Baltským mořem stává prioritním projektem, což bylo znovu potvrzeno v roce 2002 v rámci energetického dialogu a v Druhém akčním plánu Evropské komise pro rozvoj severní Evropy. V dubnu 2001 se zástupci zúčastněných stran, tedy zástupci Gazpromu, Ruhrgasu a Wintershallu, rozhodli vyhotovit studii proveditelnosti. Studie

¹⁹Raabe, S: Der Streit um die Ostsee-Gaspipeline. Bedrohung oder notwendiges Versorgungsprojekt? Raporte der Konrad-Adenauer-Stiftung, Nummer 14, p. 8. Dostupnost z: http://www.kas.de/wf/doc/kas_18262-544-1-30.pdf(staženo 4.4.2011)

²⁰OPAL = Ostsee-Pipeline-Anbindungs-Leitung = Baltic Sea Pipeline Link

²¹NET4GAS: *Projekt Gazela*. Dostupnost z: <http://www.net4gas.cz/cs/projekt-gazela/> (staženo dne 4.4.2011)

²²Bimboes, D. *Die Ostseepipeline. Das Erdgas aus dem Osten und der neue Kalte Krieg. Friedensforschung an der Uni Kassel*. 2006, Dostupnost z: <http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/themen/oel/bimboes.html>(staženo dne 18.4.2011)

však nakonec nevznikla, přestože byla Evropská komise ochotna ji financovat. V červnu v roce 2003 však byla podepsána předběžná rusko-britská smlouva o dodávkách zemního plynu z plánovaného plynovodu, jelikož Velká Británie očekávala pokles domácí těžby.

Nakonec se tedy Gazprom skutečně rozhodl, že povede nový plynovod po dně Baltského moře a dále do Evropy a že jej napojí na stávající ruskou síť plynovodů, i když oproti původního plánu se zdrojem plynu mají stát západosibiřská plynová naleziště, nikoliv naleziště plynu Stockman v Barentsově moři. Projekt podmořského plynovodu Rusko představilo jako projekt Nord Stream.

2.2. Nord Stream jako kontroverzní projekt

V souvislosti s Nord Streamem můžeme zmínit několik kontroverzních záležitostí. Jednou z nich je samotný způsob uzavření smlouvy o jeho stavbě, kdy plynovod bývá označován jako výsledek nadstandardních osobních vztahů Gerharda Schrodera a Vladimira Putina. Problematická je hlavně skutečnost, že smlouva byla podepsána krátce před volbami do Spolkového sněmu a na bilaterálním základě bez konzultací se státy Evropské unie.

Druhým problémem bylo ručení za půjčku ve výši miliardy euro ve prospěch Gazpromu, které schválila spolková vláda v roce 2005. Úvěr měl sloužit k financování úseku plynovodu od plynového pole Južno ruskoe k pobřeží Baltského moře. Předmětem zkoumání daného ručení bylo, o jakou formu pomoci se jednalo a zda bylo poskytnuta v souladu s pravidly Evropské unie. Po intervenci Evropské komise v tomto případě se Gazprom záruky oficiálně vzdal.²³

Další kontroverzní záležitostí je vlastnická struktura Nord Streamu, jelikož Gazpromu náleží v konsorciu provádějícím tento projekt nadpoloviční podíl.

²³*EU to probe German gas pipeline guarantee.* Financial Times, 2006. Dostupnost z: <http://www.ft.com/cms/s/0/4b16eef6-deb2-11da-acee-0000779e2340.html>. (staženo dne 13.4. 2011)

Vlastnické uspořádání, kdy dodavatel zemního plynu má zároveň kontrolu nad jeho distribuční infrastrukturou, je v rozporu se záměry Evropské komise.

Jako argument proti projektu Nord Stream jsou často zmiňovány i vysoké náklady. Část odborníků se však domnívá, že vyšší náklady na stavbu se v případě podmořského plynovodu vyrovnají tím, že se nebudou muset platit tranzitní poplatky. Kromě toho zde nejsou nutné kompresní stanice jako u pozemních plynovodů a pokládání je taktéž rychlejší než u pozemních plynovodů.

Objevily se i obavy z ekologických následků pokládání plynovodu, zejména ze strany Finska a Švédska a také Evropského parlamentu, který požadoval dodržování přísných ekologických požadavků a chtěl být o nich dostatečně informován.²⁴ Nejhlásitějšími kritiky projektu jsou však tranzitní země.

2.3. Rusko a Nord Stream

Ruské zájmy se překrývají se zájmy Gazpromu, jelikož ruský stát je majitelem 50,002% podílu v Gazpromu a s ruskou vládou je propojen i personálně. Velká část výkonného managementu totiž zastávala nebo zastává vysoké pozice v Kremlu. Zároveň 50 % příjmů do federálního rozpočtu pochází z exportu ropy a zemního plynu. Rusko tak má nepochybně zájem na prosperitě Gazpromu a zvyšování vývozu plynu.

Gazprom je monopolním provozovatelem sítě plynovodů na ruském území, ale i monopolním exportérem ruského zemního plynu. Jeho dlouhodobým cílem je zvýšit export zemního plynu do Evropy, a tím si zajistit potřebné finanční prostředky pro další rozvoj těžby. Tohoto jeho cíle lze dosáhnout především prostřednictvím navýšení kapacity přepravních tras a zajištění jejich spolehlivosti. Právě Nord Stream umožní navýšit dodávky ruského plynu, přičemž spolehlivost dodávek bude záviset pouze na Gazpromu. Pro Gazprom představuje Nord Stream možnost poprvé získat přímé, nikoliv zprostředkované, spojení s rostoucím evropským odbytovým trhem. S tím

²⁴ Ungerma, J. *Energetická bezpečnost a zemní plyn – část I*. Britské listy, 31.10.2008

souvisí i odpadnutí povinnosti platit tranzitní poplatky, jako je to v případě pozemních produktovodů. Země, jimiž plynovody prochází, rozhodují o výši tranzitních poplatků, a tak se jim dostává do rukou účinný hospodářský i politický nástroj, ať už jej využívají či ne. Zatím 80 % zemního plynu přepravovaného z Ruska do Evropy prochází přes území Ukrajiny. Z ruského pohledu pak Nord Stream je prostředkem pro oslabení pozice současných tranzitních zemí, které pak ztratí možnost jej vydírat či neoprávněně odebírat plyn.

Kapacita Nord Streamu sice nebude úplně dostačující, aby nahradila stávající pozemní plynovody, ale poskytuje Gazpromu aspoň zčásti nezávislou přepravní kapacitu. I když také Baltské moře není územím nikoho, plynovod má procházet exkluzivní ekonomickou zónou pěti států, nepředpokládá se, že Finsko, Švédsko či Dánsko by působilo komplikace, když už jednou vyslovily s budováním plynovodu souhlas. Navíc se předpokládá, že Nord Stream bude napojen na Kaliningrad, takže by odpadla nutnost jej zásobovat přes území Běloruska a Litvy. Zajištění energetické bezpečnosti této ruské enklávy prostřednictvím zbavení se závislosti na tranzitních zemích je v geostrategickém zájmu Ruska. Z ruského pohledu tedy Nord Stream představuje důležitý tah v soutěži o ruské západní předpolí, protože oslabí, protože oslabí ekonomický význam tranzitních zemí a omezí jejich možnosti potencionálního protiruského jednání.²⁵

2.4. Německo a Nord Stream

Energetika je nejdůležitější oblastí spolupráce v strategickém partnerství mezi Německem a Ruskem, je totiž oboustranně výhodná. Rusko má největší zásoby zemního plynu na světě a Německo je naopak největším odběratelem Gazpromu v Evropě. Německo dokonce uzavírá s Ruskem konkrétní dohody, i když se Evropská unie snaží zasadit energetické partnerství do multilaterálního rámce a institucionalizovat ho prostřednictvím Energetické charty. V dubnu 2005 na

²⁵Götz, R. *Germany and Russia - strategic partners? Geopolitical Affairs*, 4/2007

Hannoverském veletrhu představili Vladimir Putin a Gerhard Schroder jako modelovou dohodu, která je v zájmu obou zemí, memorandum o společném průzkumu a těžbě na plynovém poli Južno ruskoe na severní Sibíři. Zároveň toto memorandum počítalo s účastí skupiny BASF na projektu Nord Stream. Tento krok byl i předmětem hodnocení analytiků, kteří si myslí větší výhoda je na ruské straně, protože Gazprom získal přístup na důležitý evropský trh za relativně nízkou cenu.²⁶

Vládní koalice SPD a Zelených přistoupila k užší politické i hospodářské spolupráci s Ruskem už v lednu 2000. Tato spolupráce vyústila deset dnů před volbami do Spolkového sněmu v září 2005 v podpis smlouvy o výstavbě plynovodu, která byla uzavřena 8. září 2005 mezi Gazpromem, jenž se stal většinovým podílníkem na projektu se svými 51 %, a německými koncerny E.ON a BASF/Wintershall. Podpisu byli přítomni i tehdejší ruský prezident Vladimir Putin a tehdejší německý kancléř Gerhard Schröder. Právě Gerhard Schröder vyvíjel značné snahy za účelem podpisu smlouvy ještě před spolkovými volbami, jelikož jeho úspěch v nich byl nejistý. Nakonec Gerhard Schröder oznamuje v říjnu 2005, že z politiky odchází.

Od uzavření dohody o stavbě Nord Streamu si Německo slibovalo pokrytí své rostoucí spotřeby plynu, především v důsledku omezování využití uhlí a jaderné energie, výhodnými dodávkami z Ruska. Samozřejmě chtělo zároveň snížit i svou závislost na tranzitních zemích Ukrajině a Bělorusku. Názory ohledně vlivu Nord Streamu na energetickou bezpečnost se rozcházejí. Pozitivní názor na něj má Gerhard Schroder, který v pozici kancléře podporoval zvyšování podílu ruských dodávek na dovozu energetických surovin do Německa. Odůvodňoval jej stabilitou ruského politického systému, velikostí ruských surovinových zásob a také zájmem Ruska na dlouhodobém energetickém partnerství s Evropou a zvyšování energetické závislosti na Rusku nechápal jako riziko, ale naopak jako přínos pro Německo.²⁷ Prohloubení spolupráce s Ruskem v energetice je v tomto pohledu chápáno jako přínosné nejen pro

²⁶Thumann, M. *Multiplying Sources as the Best Strategy for EU-Russia Energy Relations*. IFRI Research Russia/NIS May 2006

²⁷Thumann, M. *Multiplying Sources as the Best Strategy for EU-Russia Energy Relations*. IFRI Research Russia/NIS May 2006

Německo, ale i pro další evropské státy. Německo, resp. Evropská unie, si dalo za cíl snížit emise CO₂ o 20 % do roku 2020, a ten bude těžce dosažitelný bez nárůstu využití zemního plynu, jenž je ve srovnání s ostatními neobnovitelnými zdroji energie ekologicky šetrnější. Německo omezuje využití uhlí a do budoucna se chce vzdát i jaderné energetiky, a vzhledem k těmto okolnostem a k potřebě vyplnit mezery v zásobování, které se v budoucnu objeví, bylo třeba přijmout jistá rozhodnutí ohledně zajištění zdrojů a přepravních cest zemního plynu a tyto rozhodnutí vyústily právě v dohodu o projektu Nord Stream. V neposlední řadě je zde vzájemná závislost mezi Ruskem a Evropskou unií, kdy mezi nimi existuje energetické partnerství. Objevují se i skeptické pohledy, které spočívají v názoru, že Nord Stream energetickou bezpečnost Německa nezvyšuje. Pozemní plynovody vedoucí z Ruska jsou považovány za spolehlivé a je viděna možnost na jejich rozšíření. Pro energetickou bezpečnost Německa je podle těchto názorů rozhodující skutečnost, jestli Rusko bude schopné navyšovat těžbu pouze za cenu rostoucích těžebních nákladů. Vývozní možnosti Gazpromu snižuje rostoucí domácí spotřeba plynu. Energetickou bezpečnost proto není možné zajistit pouze dodávkami z Ruska, ale je třeba je doplnit dodávkami z Íránu, Blízkého východu či Afriky.²⁸

Vzájemná závislost mezi Německem a Ruskem by se mohla vychýlit v neprospěch Německa, pokud by se v Rusku podařilo ve větší míře využívat technologie LNG, jelikož by se tím Rusku rozšířilo spektrum možných exportních příležitostí.²⁹ Přeprava plynu ve formě LNG je však finančně a technologicky náročnější, a proto tento vývoj není v blízké době příliš pravděpodobný. Rovněž pravděpodobně nehrozí, že by Rusko zneužívalo německé závislosti a používalo přerušování dodávek energetických surovin jako prostředku nátlaku. Naopak se může stát, že Německo a Rusko budou posilovat bilaterální vztahy na úkor multilaterálního trendu, který razí Evropská unie. Nord Stream má v Německu velkou podporu v hospodářských kruzích, ať už jsou to společnosti z oblasti energetiky či společnosti z jiných hospodářských odvětví, které vyvážejí produkci do Ruska. Nord Stream je v

²⁸Gotz, R. *Germany and Russia - strategic partners?* Geopolitical Affairs, 4/2007, s. 3

²⁹Sander, M. A. "Strategic Relationship"? The German Policy of Energy Security within the EU and the Importance of Russia. In: *Foreign Policy in Dialogue*, Overhaus, M. (eds.): Vol. 8, Issue 20, Trier, Dostupnost z: <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue20.pdf> (staženo 4.4.2011)

podstatě dosavadním vyvrcholením německo-ruského strategického partnerství. Tento projekt by mohl přinést počátek rozšiřování prostoru pro německé investory v Rusku.

Základem strategického partnerství Německa a Ruska jsou vztahy mezi soukromými společnostmi z oblasti energetiky a nerostných surovin. Mezi německými a ruskými společnostmi působícími v tomto oboru existuje úzká majetková i personální provázanost.³⁰ Zájmy zúčastněných německých koncernů E.ON Ruhrgas a BASF/Wintershall spočívají v zajištění přímého přístupu k ruským zásobám plynu. Nord Stream přímo spojuje Německo s největším producentem zemního plynu na světě a zároveň je zde možnost získat podíl na ruských plynových polích. Spolupráce Gazpromu s Wintershallem a E.ON Ruhrgas začíná již těžbou, pokračuje zajištěním a provozem přepravních tras, což reprezentuje právě Nord Stream, a zahrnuje také distribuci plynu v Německu a i v dalších evropských zemích. Vidíme tedy, že spolupráce je daleko širší a Nord Stream je jednou z jejích součástí.

Pro německou spotřebu není určen veškerý plyn dopravený Nord Streamem. Německo se má tedy zároveň stát i důležitým distribučním místem, o čemž svědčí o další projekty na Nord Stream navazující. Nepochybné taktéž je, že Nord Stream posiluje postavení zúčastněných německých koncernů na evropském trhu s plynem a jejich kontrolu nad bezpečností dodávek do dalších evropských zemí.

2.5. Polsko a Nord Stream

Polsko bylo od počátku ostře proti projektu Nord Stream. Polsko chtělo prosadit Jamal II, který by vedl paralelně s plynovodem Jamal I přes polské území a zdvojnásobil by tak transportní kapacitu. Ještě v polovině roku 2004 byly Nord Stream a Jamal II z pohledu Evropské komise rovnocennými alternativami. Varianta Jamal II nebo navýšení kapacity stávajících plynovodů vedoucích přes Ukrajinu by byly méně

³⁰Sander, M. A. "Strategic Relationship"? The German Policy of Energy Security within the EU and the Importance of Russia. In: *Foreign Policy in Dialogue*, Overhaus, M. (eds.): Vol. 8, Issue 20, Trier, Dostupnost z: <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue20.pdf> (staženo 4.4.2011)

nákladné než Nord Stream. Rusko však tyto další varianty nebralo v úvahu a soustředilo se na prosazení Nord Streamu.³¹

Polsko je velmi závislé na dodávkách ruského zemního plynu. Sice částečně kryje spotřebu z vlastních zdrojů, přesto z Ruska dováží kolem 50 % své celkové spotřeby.³² Tuto závislost kompenzuje skutečnost, že Rusko potřebuje Polsko jako tranzitní zemi pro přepravu zemního plynu směrem dále na západ, což zajišťuje alespoň do jisté míry možnost stability a možnost vyjednávání. Rusko ale usiluje o diversifikaci transportních tras. Stejný postoj zastává i Evropská unie, a proto zpočátku projekt plynovodu přes Baltské moře podporovala. Oproti tomu Polsko využívá produktovodů vedoucích přes jeho území k posílení své pozice, a tak je pro ně nezávislost žádoucí pouze v případě dovozu pro vlastní spotřebu. Po vybudování plynovodu Nord Stream by se stávající pozice Polska narušila a Rusko by ho jako tranzitní zemi potřebovalo méně než v současné době.

Polsko se obává, že Nord Stream Rusku v budoucnu umožní kdykoliv přerušit dodávky zemního plynu do Polska jako prostředek politického nátlaku, aniž by tím zároveň porušilo závazky vůči Německu či dalším evropským zemím. Dalším důvodem námitek, jež má Polsko proti výstavbě plynovodu, je snížení příjmů do státního rozpočtu z tranzitních poplatků, které nejsou jeho nezanedbatelnou položkou.

Je zřetelné, že zájmy Polska a Německa jsou odlišné, a proto Německo podporuje Nord Stream a Polsko je proti tomuto projektu a prosazuje raději projekt Jamal II. Německo chce svou rostoucí spotřebu plynu pokrýt dodávkami z Ruska za co nejvýhodnějších podmínek a rovněž chce v případě konfliktu Ruska s tranzitními zeměmi zabránit výpadku v dodávkách zemního plynu, čemuž slouží právě přímé spojení s Ruskem. Spojení Ruska a Německa je ovšem v přímém rozporu se strategickými zájmy Polska, kde je projekt přijímán jako projev provokace a nelояality. Rozhodnutí o stavbě plynovodu bylo přijato v době předvolební kampaně

³¹Bimboes, D. *Die Ostseepipeline. Das Erdgas aus dem Osten und der neue Kalte Krieg. Friedensforschung an der Uni Kassel*. 2006. Dostupnost z: <http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/themen/oel/bimboes.html> (staženo dne 18.4.2011)

³²Zaplatílek, J. *Situace evropských států importujících ruský zemní plyn v době plynárenské krize*. Časopis Plyn, 3/2009

k parlamentním volbám v Polsku, a tak tohoto tématu využila v kampani hlavně strana Právo a Spravedlnost bratrů Kaczynských. O smlouvě o stavbě plynovodu se dokonce v narážce na pakt Ribbentrop-Molotov mluvilo jako o paktu Schroder-Putin³³ K baltskému plynovodu se vyjádřil i polský ministr obrany Radoslaw Sikorski, který Německo označil za nedostatečně solidární s ostatními státy Evropské unie, jelikož nejprve uzavřelo dohodu s Ruskem a až poté to konzultovalo na půdě EU. Tyto výroky našly dostatečnou odezvu i u polského obyvatelstva. Dalším polským argumentem proti Nord Streamu je jeho finanční náročnost.

Proti obavám Polska, že Nord Stream oslabí jeho pozici, resp. pozici transitních zemí, svědčí skutečnost, že maximální transportní kapacita Nord Streamu je 55 m3 ročně představuje méně než 20 % plynu dováženého do Evropské unie a přibližně 50 % současné spotřeby plynu v Německu. I po dokončení baltského plynovodu bude nadále nutné využívat Jamal I, který vede přes Bělorusko a Polsko a má kapacitu 33 m3, jelikož spotřeba plynu v Evropské unii neustále narůstá.³⁴ Německo proto opakovaně zdůrazňuje, že nový plynovod nemá nahradit ty stávající, ale pouze je doplňuje, aby pokryl zvyšující se poptávku.

2.6. Pobaltské republiky a Nord Stream

Odpor pobaltských republik proti stavbě plynovodu Nord Stream není příliš mediálně známý, přesto není o nic méně silný. Estonsko zvažovalo rozšíření svých teritoriálních vod, čímž by mohlo budování plynovodu zabránit, to by však vyžadovalo ještě souhlas Finska. Litva hrozila, že bude blokovat dodávky zemního plynu do Kaliningradu. Z druhé strany je toto jednání poměrně riskantní, jelikož pobaltské republiky jsou na dovozu ruského plynu naprosto závislé.

³³Bimboes, D. *Die Ostseepipeline. Das Erdgas aus dem Osten und der neue Kalte Krieg. Friedensforschung an der Uni Kassel.* 2006, Dostupnost z: <http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/themen/oel/bimboes.html> (staženo dne 18.4.20011)

³⁴Ungerman, J. *Energetická bezpečnost a zemní plyn – část I.* Britské listy, 31.10.2008

Litva rovněž upozorňovala na možné ekologické důsledky pokládání plynovodu na dno Baltského moře. Trasa plynovodu podle litevských informací vede oblastí, kde je potopena munice s chemickými látkami z druhé světové války, a hrozí zde poškození munice a uvolnění těchto látek. Kromě Jamal II existuje i další varianta pozemní alternativy baltského plynovodu. Jako další možnost byl navrhován plynovod Amber, který by z Ruska vedl přes Lotyšsko, Litvu do Polska, kde by se napojil na Jamal I. Lotyšsko dokonce nabídlo k využití svá podzemní zařízení pro uskladnění plynu, pokud by tento projekt byl realizován. Příznivci projektu Amber poukazovali na poloviční náklady na jeho realizaci, než by byly u Nord Streamu, Kritici naopak připomínali, že v dlouhodobé perspektivě by se projekt Amber prodražil díky tranzitním poplatkům, a že hlavním cílem by mělo být tranzitní náklady snížit.³⁵

Pobaltské státy vnímají Nord Stream jako hrozbu jejich energetické bezpečnosti, což je spojuje s Polskem. Taktéž zintenzivnily své snahy zajistit si dodávky zemního plynu i ropy z jiných než ruských zdrojů. Navíc se snaží vytvořit si vlastní kapacity na výrobu elektrické energie. Zároveň potvrdily svůj záměr vybudovat novou jadernou elektrárnu v Litvě.

Nord Stream sám o sobě neznamena ohrožení energetické bezpečnosti pobaltských republik, resp. i Polska. Jestliže se jim podaří diverzifikovat své zdroje dodávek a napojit se na západoevropskou síť. Přesto však Nord Stream zůstává v rozporu s jejich zájmy, již jen proto, že práce na Nord Streamu a na něj navazujících plynovodech byly už zahájeny, a tak je realizace plynovodů Amber či Jamal II nepravděpodobná.

³⁵*Baltic, Polish Leaders Rejuvenate Amber Gas Pipeline Proposal as Alternative to Controversial Nord Stream*, 2008. Dostupnost z: <http://www.ihsglobalinsight.com/SDA/SDADetail11482.htm> (staženo 4.4.2011)

ZÁVĚR

Evropská energetická situace se v dnešní době odvíjí hlavně od problematiky zvyšující se spotřeby zemního plynu evropskými státy a neschopnosti pokrýt ji z vlastních zdrojů. Z toho plyne energetická závislost na státech, které jsou schopny v dostatečném množství zemní plyn do Evropy dovážet. Evropa je závislá na ruských dodávkách zemního plynu. S vzrůstající spotřebou se pak zvyšuje i závislost. Tato závislost, což je pro Evropu pozitivem, však není výhradně jednostranná, Jak Evropa potřebuje klíčové dodávky energetických surovin na pokrytí své spotřeby, tak se Rusko neobejde bez finančních prostředků, které mu plynou z prodeje těchto surovin. Evropská unie a Ruská federace musí tedy hledat společnou cestu v energetické oblasti, aby vzniklo perspektivní strategické partnerství, kdy by si Evropská unie zajistila bezpečný a dlouhodobý přístup k ruským energetickým surovinám a Rusko by si zajistilo zahraniční investice a potřebné know-how pro svůj rozvoj.

Evropská unie se snaží čelit této situaci a rozvíjí svou energetickou politiku směrem k zajištění stability v energetické oblasti. Snaží se vytvořit pevný rámec pro vedení účinné politiky, která by zajistila udržitelné, konkurenceschopné a bezpečné zásobování Evropy energií a omezila by tak velkou závislost na dodávkách ruského plynu. Tento rámec se pokouší vytvořit prostřednictvím přijímání různých dokumentů a vytvářením různých dohod. Mezi zásadní dokumenty, která byly přijaty Evropskou komisí nebo dohodnuty Evropskou unií, patří Smlouva o energetické chartě, jejímž negativem však je, že jej Ruská federace odmítla podepsat, a dále pak Zelené knihy (Energetická politika pro Evropskou unii, K evropské strategii bezpečnosti zásobování energie, Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii). Zelená kniha s názvem Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii byla považována za základ pro novou energetickou politiku. Byla vydána v reakci na konflikt Ruska s Ukrajinou o dodávkách zemního plynu a byla v podstatě odrazem toho, že vzrostlo povědomí o riziku možných krátkodobých i dlouhodobých výpadků dodávek zemního plynu nebo jiných strategických surovin. Na tuto Zelenou knihu navazuje Akční plán Rady EU

nazvaný Energetická politika pro Evropu. Všechny tyto dokumenty měly podobné priority cíle a záměry. Za důležité pro zvýšení evropské energetické bezpečnosti považovaly zabezpečení dodávek energie, diverzifikaci energetických zdrojů, rozvoj infrastruktury a posilování vztahů s dodavatelskými i s potenciálně dodavatelskými zeměmi. Důležitou skutečností bylo i zdynamizování vztahu Evropské unie a Ruské federace a počátek jejich energetického dialogu. Jelikož jsou tyto dvě země důležitými strategickými partnery, je třeba, aby svou spolupráci rozvíjely a zajišťovaly tak právě evropskou energetickou bezpečnost. Jak již bylo řečeno, existuje mezi nimi vzájemná závislost, která se v blízké době pravděpodobně nevychýlí v neprospěch jedné či druhé, a tak je nutné, aby pro svou prosperitu spolupracovali.

Rusko své nerostné bohatství využívá jako strategický nástroj k prosazování svých zájmů, a jelikož právě využívání nerostného bohatství jako nástroje energetické politiky k vynucení různých ústupků na jiné zemi má za následek přerušení dodávek energie do evropských států, což je jedno z největších rizik energetické bezpečnosti, snaží se Evropská unie o diverzifikaci zdrojů energetických surovin a o rozvoj infrastruktury přepravních tras, aby alespoň zčásti tento ruský nástroj otupila. Dosavadní plynovody vedou z Ruska přes území postsovětských republik. Od roku 2003 je pak v provozu plynovou Blue Stream, který vede plyn rovněž z Ruska, ale podmořskou cestou do Turecka. V důsledku požadavku rozvoje infrastruktury transportních cest zde existuje několik dalších projektů. Své zájmy a podporu zde projevu jak Evropská unie, tak Ruská federace a snaží se představovat a prosazovat své projekty u zemí, které by do nich měly být zainteresovány. Příkladem projektů plynovodů soupeřících i prosazení je Nabucco na straně Evropské unie a South Stream na straně Ruska, projekty si konkurují, jelikož mají zasahovat stejné energetické trhy. Zde se právě protichůdné zájmy těchto dvou aktérů a podle výsledků takovýchto a podobných situací bude pak určena míra úspěchu snahy Evropské unie diverzifikovat své zdroje energetických surovin a rozvíjet transportní síť.

Projekt Nord Stream je příkladem plynovodu, který začínal s podporou Ruské federace. Zároveň tento projekt podporovalo Německo jako člen Evropské unie. Německo však v tomto případě nehájilo zájmy EU, ale své vlastní. Smlouva o

výstavbě plynovodu byla podepsána, aniž by ji Německo konzultovalo na půdě Evropské unie, což nevyvolalo právě pozitivní odezvy. Kupříkladu Polsko se cítilo být velmi zasaženo tímto německým krokem, jelikož Polsko vidí v projektu Nord Stream nebezpečí své pozice jako transitní země. Nelibě byl nesen i fakt, že smlouva byla de facto výsledkem nadstandardních vztahů Vladimira Putina a Gerharda Schrodera.

Projekt Nord Stream můžeme charakterizovat jako podmořský plynovod vedoucí z ruského Vyborgu do německého Greifswaldu, který byl výsledkem snah Ruské federace a Německa vybudovat přepravní cestu vedoucí mimo území tranzitních států. Pro Rusko znamená výstavba tohoto plynovodu přímý přístup na evropský energetický trh. Ruská federace bude moci prostřednictvím Nord Streamu navýšit dodávky zemního plynu a zajistit si tak další prostředky na vlastní těžbu. Rovněž Rusku odpadne povinnost platit tranzitní poplatky. Pro Německo je spolupráce na projektu výhodná, jelikož právě ono je největším odběratelem Gazpromu v Evropě a přímé spojení skýtá výhody. Pro Německo je důležité zajistit si dodávky zemního plynu, protože potřebuje zaplnit mezery po tom, co omezí využití uhlí a jaderné energetiky. Projekt Nord Stream má podporu i v hospodářských kruzích. Důležité pro Německo je, že Nord Stream rovněž posiluje postavení zúčastněných německých koncernů na evropském trhu s plynem a jejich kontrolu nad bezpečností dodávek do dalších evropských zemí a vytváří z Německa distribuční místo. Polsko se s tímto projektem smířit nedokáže, protože jemu naopak způsobuje značné ztráty na tranzitních poplatcích a rovněž ho staví do situace, kdy se cítí ohroženo ve své pozici v oblasti energetické bezpečnosti. Námitky byly vzneseny i od Pobaltských zemí, přesto však neoddlily či nezastavily výstavbu plynovodu, jelikož nebyly dostatečně silné, aby byly schopny Rusko a Německo od stavby odradit.

Ohledně Nord Streamu se rovněž na veřejnosti objevily kontroverzní záležitosti. Jak už bylo řečeno, nepříliš pozitivně byly hodnoceny nadstandardní vztahy Vladimira Putina a Gerharda Schrodera. Zároveň zde byl problém s finanční půjčkou Německa Gazpromu, to se však zahladilo tím, že se Gazprom této půjčky oficiálně vzdal. Větším problémem, který zasahuje samotnou Evropskou unie pak bylo rozvíjení bilaterálních vztahů mezi Ruskou federací a Německem, z čehož se však zatím žádné důsledky

nedovozují, jelikož to zatím ani není dost dobře možné kvůli postavení Německa v Evropské unie. V neposlední řadě byla projektu vytýkána finanční náročnost, avšak argument, že podmořský plynovod bude v konečném důsledku levnější vzhledem k tomu, že odpadne povinnost platit tranzitní poplatky, tyto výtky značně otupil. Kontroverzní záležitosti možná vzbuzovaly nelibost, avšak výstavbu plynovodu rovněž nezastavily.

Nord Stream je tedy projekt, který někteří podporují a někteří rezolutně odmítají. Přestože okolo tohoto projektu existují kontroverzní záležitosti, jeho výsledkem bude navýšení dodávek ruského plynu do Evropy, a ten může pokrýt část narůstající spotřeby zemního plynu v Evropě. Rovněž skutečnost, že plynovod vede po mořském dně je pro Nord Stream pozitivní, jelikož tranzitní země jsou v tomto případě vyšachovány a nehrozí tak zastavení dodávek plynu do Evropy při jakémkoliv konfliktu Ruské federace s tranzitní zemí, což Evropská unie považuje za jedno z největších rizik pro evropskou energetickou bezpečnost. Na druhé straně je Nord Stream stejně tak příkladem, kdy Německo snahy Evropské unie v energetické politice neakceptovalo a vydalo se jinou cestou. Evropská unie razí jednotný postoj k Rusku a jednání na multilaterálním základě, avšak Německo se s Ruskem pouští spíše do jednání bilaterálního, které je de facto utvrzeno smlouvou o projektu Nord Stream, a prosazuje tak pouze své vlastní zájmy, nikoliv zájmy Evropské unie. Taktéž bychom ve výstavbě plynovodu Nord Stream mohli vidět nebezpečí, na něž upozorňovalo Polsko, kdy by Rusko mohlo používat hrozbu zastavení dodávek jako politického nástroje k prosazení svých zájmů, jelikož Nord Stream by umožnil tuto hrozbu zrealizovat, aniž by se dodávky plynu do Evropy zastavily. Tato varianta se zatím však nezdá pravděpodobná.

Summary

Bachelor thesis “Nord Stream Project in the context of European energy security” referred to the dangers in the energy field which makes the present time and how to avoid these risks. European energy security is threatened by excessive dependence on Russian energy supplies and the need to diversify energy resources, developing infrastructure and transporting routes to ensure secure energy supply is becoming increasingly important.

The European Union is trying to produce this energy policy, which all responded to these threats and issues the number of documents that are attached to the issue in the energy field and sets them in the priorities, goals and objectives of EU energy policy. These documents and agreements include the Energy Charter Treaty, the Green Papers, the Action Plan of the EU energy and institutionalized dialogue between Russia and the European Union. The new basis of the current energy policy is considered the Green Paper "A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy" which was issued in response to the conflict between Russia and Ukraine on gas supplies. All these documents should have similar goals and priorities for projects. For increasing European energy security is important to secure energy supplies, diversify energy sources, develop infrastructure and strengthen relationships with supplier countries with a potential supplier. An important feature was strengthen relationships between European Union and the Russian Federation and the beginning of their energy dialogue. These two countries are important strategic partners and they need to develop their cooperation. They must ensure the European energy security.

Russia has used its mineral wealth as a strategic tool to promote their interests and then consequently, it can be interrupted gas supplies to European Union countries. This is considered the EU as one of the most serious risks to energy security and it is therefore seeking to diversify already mentioned. Due to the requirement of infrastructure development of transporting routes there are several other projects in addition to the existing pipeline. These pipelines are either supported by the European Union and Russia.

Nord Stream pipeline is an example which started with the support of the Russian Federation. Simultaneously, this project was supported by Germany as a member of the European Union. Germany, however, in this case, defended not the EU's interests but their own. Nord Stream project can be characterized as an undersea gas pipeline leading from Russia's Vyborg to Greifswald, Germany, which was the result of efforts of the Russian Federation and Germany leading to build a transporting route outside of transit States. For Russia, this means building a direct pipeline access to the European energy market. The Russian Federation will be able to raise natural gas supplies through the Nord Stream and to secure additional funds for the extraction. Russia also eliminates the obligation to pay transit fees. For Germany, it is advantageous cooperation in the project, precisely because it is the largest customer of Gazprom in Europe and has the advantage of direct connections. For Germany, it is important to secure supplies of natural gas, because it needs to fill the gap after the limited use of coal and nuclear energy. Poland could not accept Nord Stream project. It causing considerable loss of transit fees and also puts him in a situation where they feel threatened in their position on energy security. Objections were raised and the Baltic countries, but still did not stop construction of the pipeline, they were not strong enough to be able to Russia and Germany from the building to discourage.

Nord Stream is a project that some support and some flatly refused. The result, however, will increase the supply of Russian gas to Europe, which can cover part of the growing consumption of natural gas in Europe. On the other hand, the Nord Stream is an example, when Germany not accepts European Union's efforts in the energy policy and goes other way.

SEZNAM LITERATURY

Knižní publikace a články:

AALTO, P. *The EU-Russian Energy Dialogue. Europe's Future Energy Security*. Ashgate: Publishing Company, 2008, 225 s.

Baltic Sea pipeline impact to be assessed. The Baltic Times, 2009, June 18., No. 660, 5 s.

BARAN, Z. *EU Energy Security: Time to End Russian Leverage*. The Washington Quarterly, 2007 Autumn

Controversial pipeline given green light to move forward, The Baltic Times, 2009, November 11, No. 680, 5 s.

Energy talks continue: The Baltic Times, 2010, September 01, No. 718, 5 s.

Estonia to present position on Nord Stream soon: The Baltic Times, 2008, January 9, No. 588, 6 s.

EU energy policy criticized: The Baltic Times, 2010, December 1., No. 730, 6 s.

Gazprom controversy flare-up: The Baltic Times, 2008, July 9., No. 613, 5 s.

GÖTZ, R. *Germany and Russia - strategic partners?* Geopolitical Affairs, 4/2007

LITERA, Bohuslav, a kol.: *Energie pro Evropu: energetická spolupráce Ruska a zemí postsovětského prostoru s Evropskou unií*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 279 s.

LIKHACHEV, V. *Window to Europe. Russia and EU: Proficiency Essential*. Russia in Global Affairs: 2004. s.103-107

ŁOSKOT-STRACHOTA, A. *Nabucco vs. South Stream. Rivalry over Balkan gas pipelines*. Centre for Eastern Studies Commentary, 3/2008

Nord Stream construction starts: The Baltic Times, 2010, April 14., No. 699, 5 s.

Nord Stream executives meet with Parts: The Baltic Times, 2007, May 9, No. 555, 5 s.

Nord Stream exposes Europe's „politics as usual“: The Baltic Times: 2009, December 2, No. 682, 5 s.

Say „EI“ to Nord Stream: The Baltic times, 2007, September 19., No 574, 15 s.
Studies begin on Nord Stream's environmental impact: The Baltic Times, 2010, August 18., No, 716, 2 s.
Support grows for Baltic SEA gas route: The Baltic Times, 2009, July 22., No. 664, 6 s.
THUMANN, M. *Multiplying Sources as the Best Strategy for EU-Russia Energy Relations.* IFRI Research Russia/NIS, 2006/5
ZAPLATÍLEK, J. *Situace evropských států importujících ruský zemní plyn v době plynárenské krize.* Časopis Plyn, 2009/5
UNGERMAN, J. *Energetická bezpečnost a zemní plyn – část I.* Britské listy, 31.10.2008

Dokumenty:

Komise: *Zelená kniha: Energetická politika pro Evropskou unii.* Brusel, 1995.
Dostupnost z www: http://aei.pitt.edu/1185/01/energy_gp_COM_94_659.pdf (staženo dne 24.4.2011)
Komise: *Zelená kniha: K evropské strategii bezpečnosti zásobování energií.*
Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2001.
Dostupnost z www: http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy-supply/doc/green_paper_energy_supply_en.pdf (staženo dne 24.4.2011)

Elektronické zdroje:

Baltic, Polish Leaders Rejuvenate Amber Gas Pipeline Proposal as Alternative to Controversial Nord Stream, 2008. Dostupnost z: <http://www.ihsglobalinsight.com/SDA/SDADetail11482.htm> (staženo 4.4.2011)

BIMBOES, D. *Die Ostseepipeline. Das Erdgas aus dem Osten und der neue Kalte Krieg. Friedensforschung an der Uni Kassel.* 2006, Dostupnost z: <http://www.uni-kassel.de/fb5/frieden/themen/oel/bimboes.html> (staženo dne 18.4.20011)

EU to probe German gas pipeline guarantee. Financial Times, 2006. Dostupnost z: <http://www.ft.com/cms/s/0/4b16eef6-deb2-11da-acee-0000779e2340.html>(staženo dne 13.4. 2011)

EURACTIV: *Ruský projekt Nord Stream je za dveřmi.* 2009. Dostupný z: <http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/rusky-projekt-nord-stream-je-za-dvermi-006003> (staženo dne 13.4.2011)

EURACTIV: *Vztahy Evropské Unie a Ruska.* 2008. Dostupné z:<http://www.euractiv.cz/print-version/link-dossier/vztahy-evropske-unie-a-ruska-000047> (staženo dne 13.4.2001)

MILOV, V. *The EU-Russia energy dialogue: Competition versus Monopolies.* September 2006. Dostupné z: www.ifri.org/downloads/ifrimilovenergiesept2006eng.pdf (staženo 4.4.2011)

NET4GAS: *Projekt Gazela.* Dostupnost z: <http://www.net4gas.cz/cs/projekt-gazela/> (staženo dne 4.4.2011)

Nord Stream končí stavbu první větve plynovodu pod Baltem: Svět průmyslu. 2011. Dostupné z: <http://www.svetprumyslu.cz/nord-stream-konci-stavbu-prvni-vetve-plynovodu-pod-baltem-aaf2270/> (staženo 29.4.2011)

Nord Stream: *The new gas supply route to Europe,* FACTS: 2008. Dostupný z: http://www.nordstream.com/fileadmin/Dokumente/NORD_STREAM_FACTS/English/NORD_STREAM_FACTS_ISSUE_0_ENGLISH_DOWNLOAD.pdf (staženo 4.4.2011)

RAABE, S: *Der Streit um die Ostsee-Gaspipeline. Bedrohung oder notwendiges Versorgungsprojekt?* Raporte der Konrad-Adenauer-Stiftung, Nummer 14. Dostupnost z: http://www.kas.de/wf/doc/kas_18262-544-1-30.pdf (staženo 4.4.2011)

Rusko se podílí na většině velkých plynovodů v Evropě. Dostupný z: http://www.financninoviny.cz/eu/zpravy/rusko-se-podili-na-vetsine-velkych-plynovodu-v-evrope/377120&id_seznam= (staženo dne 18.4.2011)

SANDER, M. A “Strategic Relationship”? The German Policy of Energy Security within the EU and the Importance of Russia. In: *Foreign Policy in Dialogue*, Overhaus, M. (eds.): Vol. 8, Issue 20, Trier, Dostupnost z: <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue20.pdf> (staženo 4.4.2011)

ŠTĚRBA, V. *Evropská Unie a Rusko – vztahy v oblasti energetiky*, Parlamentní Institut, listopad 2006 Studie č. 3.054,. Dostupnost z: <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-3-054.pdf> (staženo dne 5.4.2011)

ŠTĚRBA, V.: *Vnější aspekty energetické bezpečnosti Evropské Unie*, Parlamentní Institut, leden 2008 Studie č. 3.062. Dostupnost z [www](http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-3-062.pdf): <http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-3-062.pdf> (staženo 5.4.2011)

Ostatní internetové zdroje:

Blue Stream pipeline, Europe. Dostupný z: <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/bluestream/>

E.ON Ruhrgas: www.eon-ruhrgas.com

Gazprom: www.gazprom.com

Nabucco gas pipeline project. Dostupný z: <http://www.nabucco-pipeline.com/>

Nord Stream AG. Dostupnost z: <http://www.nord-stream.com/en/our-company.html>

Nord Stream AG. Press Releases Dostupnost z: [http://www.nord-stream.com/en/press0/press-releases/pressrelease/article/final-permit-for-nord-stream-pipeline-paves-way-for-construction-start-inapril.html?tx_ttnews \[backPid\] =1 &c Hash=12bfa7b1c1](http://www.nord-stream.com/en/press0/press-releases/pressrelease/article/final-permit-for-nord-stream-pipeline-paves-way-for-construction-start-inapril.html?tx_ttnews [backPid] =1 &c Hash=12bfa7b1c1)

OPAL – Energy for Europe: www.opal-pipeline.com

Russian Gas Export Pipelines, Projects. Dostupný z: http://www.rferl.org/content/Russian_Gas_Export_Pipelines_Projects/1366873.html

South Stream pipeline, Europe. Dostupný z:

<http://www.hydrocarbonstechnology.com/projects/southstream/>

Yamal – Europe Gas Pipeline. Dostupný z:

www.europolgaz.com.pl/english/gazociag_zakres.htm

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Major Russian Gas Pipelines to Europe (mapa)

Příloha č. 2: Nabucco Gas Pipeline Project Construction (mapa)

Příloha č. 3: Trasa plynovodu South Stream (mapa)

Příloha č. 4: Technická charakteristika plynovodu Nord Stream

Příloha č. 5: Trasa plynovodu Nord Stream (mapa)

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Major Russian Gas Pipelines to Europe (mapa)

Zdroj: http://blogs.euobserver.com/petersen/files/2009/11/Major_russian_gas_pipelines_to_europe-916x1024.png

Příloha č. 2: Nabucco Gas Pipeline Project Construction (mapa)

Zdroj: Nabucco - Gas Bridge to Europe, [online], Nabucco Gas Pipeline International GmbH, Status report, 2010, [cit. 5. 4. 2010], Dostupnost z www:

http://www.nabuccopipeline.com/cms/dbfs.phpfile=dbfs:/resources/Status_Nabucco_2Q2010.pdf

Příloha č. 3: Trasa plynovodu South Stream (mapa)

Zdroj: http://southstream.info/fileadmin/pixs/sotrudnichestvo/3d_map/south_stream_europe_big_eng_final.jpg

Příloha č. 4: Technická charakteristika plynovodu Nord Stream

Trasa: podmořský plynovod ze zátoky Portovaja nedaleko města Výbory na severozápadě Ruské federace v blízkosti hranic s Finskem na německé pobřeží nedaleko města Greifswald, Meklenbursko-Západní Pomořansko

Kapacita: 55 miliard m³ ročně (2 potrubí, každé s kapacitou 27,5 miliardy m³)

Délka: 1220 km – jeden z nejdelších podmořských produktovodů světa

Maximální hloubka vody: 210 m

Dokončení prvního potrubí: podle plánu 2011

Dokončení druhého potrubí: podle plánu 2012

Průměr potrubí: 1153 mm

Tloušťka stěny: 26,8 – 41 mm

Vnější nátěr: antikoroziční vrstva, pasivní antikoroziční ochrana je zajištěna hliníkovými anodami

Zdroje plynu: Južno ruskoje plynové pole, poloostrov Jamal, Obsko-Tazovský záliv, plynové pole Stockman

Odhadovaná výše investic: 7,4 miliardy €

Akcionáři: OAO Gazprom (51%), Wintershall Holding GmbH (20%), E.ON Ruhrgas AG (20%), N.V. Nederlandse Gasunie (9%)

Zdroj: www.nord-stream.com

Příloha č. 5: Trasa plynovodu Nord Stream (mapa)

Zdroj: www.nord-stream.com